

ДЕМОКРАТИЈА ШИРА ОД ТРАДИЦИОНАЛНЕ

Проф. др Миле Дмичић

Горан Марковић, *Перспективе партиципативне демократије*,
Лијеви интернационални форум, Стокхолм, 2007.

Теорија демократије може пружити вриједна сазнања о међусобном утицају одређеног демократског модела уређења друштва и идеја слободе и једнакости. Уобичајено је да се под демократијом мисли на одређени тип политичког режима, односно да се она схвати као политичка демократија, као скуп институција и механизма путем којих се појединац потврђује као грађанин. Знатно рјеђе се поставља питање може ли појединац дјелотворно вршити улогу грађанина у политичкој сфери ако је не врши у економској сфери, прије свега у сфери рада, која је такође сфера специфичних односа моћи. Књига мр Горана Марковића, *Перспективе партиципативне демократије*, је једна од првих, ако не и једина, која се у посљедње двије деценије систематски бави овим питањем, настојећи одговорити на суштинска и кључна питања модела партиципативне демократије.

Аутор смјешта концепт партиципативне демократије првенствено у сферу економије, гдје она треба да допринесе демократизацији иманентно аутократских односа моћи и организације. У том смислу, партиципативна демократија је идентична концептима економске или индустријске демократије. Али, она их и превазилази, јер се судјеловање појединаца у управљању, додуше на принципу посједовања неједнаког квантитета, а тиме и квалитета, моћи не јавља само у економској, него и у политичкој сфери. Стога је партиципативна демократија истовремено и обогаћивање класичне политичке демократије. Партиципативна демократија, која настаје као практичан покрет и програм у одређеним друштвеним условима, треба да допринесе успостави заокруженог демократског модела, који, додуше

још увијек на основу неједнаке расподјеле моћи и односа доминације, успоставља интегралну демократију.

Марковић ставља акценат на институције партиципативне демократије у економској сфери, у којој је она, нарочито након Другог свјетског рата, доживјела најдинамичнији развој. Ту се она јавља као право и пракса судјеловања радника у управљању, најчешће на микро нивоу. Та пракса је, у зависности од могућности стварне партиципације, имала различите економске, психолошке и политичке резултате, које аутор посебно анализира. У књизи су детаљно обрађени ставови синдиката и политичких странака о партиципацији у економској сфери, те описане институције партиципативне демократије у развијеним грађанским друштвима. Ставови ових организација су значајни јер су оне субјективни носиоци идеје партиципације, а разликују се не само по томе како партиципација треба да изгледа у пракси, већ по томе да ли поједине њене облике сматрају прихватљивим са становишта остваривања интереса друштвених група које заступају. Партиципација у овим друштвима се јавља у сљедећим облицима: партиципација радника у управљању путем посебних органа, партиципација радника у раду управних и надзорних одбора, колективно преговарање, радничка контрола и партиципација радника у власништву. Користећи упоредни и позитивноправни метод, аутор детаљно описује законска рјешења у појединим земљама Западне и сјеверне Европе, стављајући акценат на оне у којима су политичка демократија и економско благостање достигли највиши ниво, како би показао дomete партиципације у најповољнијим условима које грађанско друштво може створити.

Партиципација се јавила у оквиру комплексног и већ изграђеног економског и политичког система, па је аутор посветио пажњу анализи његових утицаја на њено уобличавање и функционисање. Политичке странке, као главни актери политичког живота у овим политичким системима, су знатно утицале на остварење концепције партиципативне демократије, нарочито схваћене као политичка демократија. То је био и погодан повод за општу оцјену улоге политичких странака, посебно партијско-политичких елита, у модерним политичким демократијама, посебно са становишта њихове улоге остваривању активне улоге грађана у политичким процесима. Осим тога, аутор је посветио пажњу утицају интересних група и нових друштвених покрета, чији утицај на политичке процесе је недовољно истражен, а које под одређеним условима могу допринијети проширењу круга субјеката политичког одлучивања. Ове групе и покрети су у раду схваћени као потенцијално

демократске и партиципативне организације, које под одређеним условима могу гарантовати учешће грађана у процесима одлучивања, а тиме и смањивање затворености политичких институција за различите утицаје.

Пошто се партиципативна демократија, по ауторовом мишљењу, не може схватити само као економска, већ и као политичка демократија, у посебном поглављу је анализирана политичко-партиципативна демократија, под којом се мисли на учешће грађана у одлучивању путем институција непосредне демократије. Те институције се јављају у оквирима представничког политичког система, којима доминирају политичке елите, па је потребно утврдити у коликој мјери и под којим условима су оне спремне прихватити облике политичке партиципације. Партиципативна демократија у политичком систему се првенствено остварује кроз институте референдума, народне иницијативе, народног вета и опозива, али политичке елите врше снажан утицај на њихову практичну примјену, што умањује њихов демократски потенцијал у представничком систему.

У посљедњем поглављу књиге, аутор даје исцрпан преглед основних теоријских ставова најважнијих заступника партиципативне демократије – Керол Гулд, Керол Пејтмен, Никоса Пуланца и Крафорда Мекферсона. Осим излагања њихових ставова о партиципативној демократији, коју се подударају у основним ставовима на партиципативна демократија значи комбинацију (полу)непосредне демократије на микро и представничке демократије на макро нивоу, аутор даје и њихову критичку анализу, постављајући питање може ли оваква комбинација дати далекосежне резултате у правцу квалитативног побољшања карактеристика демократског модела, у смислу ширег круга субјеката који одлучују на основу веће једнакости.

Прихвативши се анализе друштвеног феномена који је недовољно истраживан, а у посљедњих неколико деценија и потпуно занемарен, Горан Марковић је примијенио мултиметодолошки приступ, користећи историјски, социолошки, политиколошки, упоредни и позитивноправни метод. Тиме су предмет и циљ истраживања прецизно одређени, а обимна емпиријска грађа је омогућила формулисање релевантних сазнања о теорији и пракси партиципативне демократије. Ова књига ће бити корисно и занимљиво штиво онима које интересује и који се баве теоријом демократије, посебно облицима полунепосредне и непосредне демократије, који су незаобилазни у свакој озбиљној теоријској анализи. Теорија демократије се не може ограничити само на

политичку утакмицу политичких елита, него мора проучити и улогу активног грађанина као таквог, који дјелује ван устаљених облика политичког дјеловања. С обзиром на обиље емпиријске грађе, посебно анализираних законских рјешења у појединим земљама, биће занимљива и друштвено ангажованим грађанима и онима које интересују проблеми и могућности демократије. Иако је тачно да рјешења развијених грађанских друштава не могу бити сасвим примијењена у нашој стварности, она могу послужити као инспирација за оно што може да буде и као упозорење на ограничења овог демократског модела с којима треба рачунати при његовој евентуалној законској разради. Стога ову књигу топло препоручујемо научној јавности и широј читалачкој публици.